

Eerste van serie bijeenkomsten van sperma-importeur Semex

Vruchtbaarheid verbeteren begint bij goede registratie

Cijfers vergelijken met collega's en zien waar het scherper kan. Dat kwam nadrukkelijk naar voren op de bijeenkomst over vruchtbaarheid van sperma-importeur Semex op het bedrijf van Jan Dalenoord in Enschede. Maar: om cijfers te kunnen vergelijken moet je ze eerst registreren, en juist dát bleek een punt van aandacht.

De skybox boven de twee Lely-melkrobots van Holstein-fokker Jan Dalenoord in Enschede stroomt op een donderdagmiddag in februari vol met een tiental melkveehouders en een enkele medewerker en stageloper, en vertegenwoordigers van Semex. Het duurt niet lang of de ramen zijn beslagen. Dat neemt het uitzicht op de 120 koeien van Dalenoord weg en zorgt ervoor dat de aanwezigen al hun aandacht kunnen richten

op Anne Terpstra, projectmanager van Semex' vruchtbaarheidsprogramma AI24. „Het klinkt misschien een beetje gek, maar wij willen als Semex graag de veehouders helpen om minder rietjes te gebruiken“, steekt hij van wal. „Dat willen we doen door de cijfers van veehouders te analyseren en ze vervolgens te enthousiasmeren om ze te verbeteren. Maar dan moet je die cijfers wel registreren en administreren,

en dat is het meest onderschatte item van vruchtbaarheidsverbetering“, doceert de oud-docent van de praktijkschool in Oenkerk. Van elf veehouders die gebruikmaken van het AI24-vruchtbaarheidsprogramma zijn de cijfers uit de vruchtbaarheidsrapportage naast elkaar gezet. De meesten van hen zijn aanwezig op de bijeenkomst. Opvallend volgens Terpstra is dat er bij de gemiddelde levensproductie bij afvoer maar liefst 24.000

„Bij koeien die hormonaal goed in balans zijn, is op dag 5, 10 en 15 in de cyclus wel sprake van tussentocht of valse tocht. Insemineren op een valse tocht heeft geen nut“, aldus Anne Terpstra (links), projectmanager van Semex' vruchtbaarheidsprogramma AI24.

kilo melk verschil zit tussen de laagste (ruim 19.000 liter) en de hoogste (43.000 liter). „Zijn daar ook de vaarzen bij meegeteld die je voor het leven verkoopt?“ vraagt gastboer Jan Dalenoord zich af. Dat klopt inderdaad, bevestigt Terpstra: „Semex werkt met LEf, de Levensproductie Efficiëntie. De totale levensproductie bij afvoer gedeeld door alle levensdagen van een koe op je bedrijf. Een bewuste keuze om jongvee-opfok én -beleid in één duurzaamheidskengetal op te nemen.“ Dat verklaart voor Wichard Maassen van de Brink waarom zijn bedrijf als laagste scoort. Hij melkt in Rijssen 120 koeien en had plannen om flink uit te breiden, maar die staan nu vanwege de lage melkpreis op een laag pitje. „Er gaan daarom bij ons relatief veel nieuwmelkte vaarzen weg“, verklaart hij. Toch een beetje zonde van de 1.400 euro opfokkosten, vindt Terpstra.

Tussenkalftijd

Bij vruchtbaarheid kijkt Terpstra doorgaans als eerste naar het cijfer 'gemiddeld aantal dagen in lactatie'. „Als die bijvoorbeeld 178 dagen is, moet het al vreemd lopen, wil op dat bedrijf de verwachte tussenkalftijd uit de hand lopen“, zegt hij. „Zolang het gemiddeld aantal dagen lactatie onder de 200 dagen blijft, is de tussenkalftijd meestal onder de 400 dagen. Daarbij moet je ook kijken naar de gemiddelde productie. De relatie tussen die drie cijfers is een heel goede indicatie van de vruchtbaarheid op het bedrijf.“ Tussen de bedrijven met de hoogste en de laagste verwachte tussenkalftijd zit maar liefst 82 dagen verschil. „Dat is bijna drie maanden. Reken maar eens uit hoeveel melk dat scheelt voor een bedrijf met 100 koeien.“ De volgende kengetallen die Terpstra bij de kop pakt, zijn de dagen tot de eerste inseminatie en de dagen tot de eerste tocht. Bij gastheer Jan Dalenoord zit daar geen verschil in, het cijfer 'dagen tot eerste tochtigheid' en 'dagen tot eerste inseminatie' is exact gelijk: 82. „Als er geen verschil is, wordt die eerste tocht ook niet opgeschreven“, concludeert Terpstra nuchter. Dalenoord erkent lachend dat 'administratie niet zijn sterkste punt is'.

Cyclus

Een andere deelnemer registreert op 47 dagen de eerste tocht, en op 81 dagen de eerste inseminatie. „Waarom is het registreren van die eerste tocht zo vreselijk belangrijk?“ vraagt Terpstra. „Vanwege de focus: wanneer insemineer ik wel en wanneer niet? Hoe vaak gebeurt het dat jullie een koe insemineren terwijl je eigenlijk niet weet of ze cyclisch is?“

Terpstra legt uit dat koeien altijd activiteit hebben op de eierstokken. Daarom is er bij koeien die hormonaal goed in balans zijn, op dag 5, 10 en 15 in de cyclus, wel sprake van tussentocht of valse tocht. De werkelijke tocht, rond dag 21, moet je hebben. Insemineren op een valse tocht heeft geen nut, aldus Terpstra. „Nou, bij twijfel druk ik er voor de zekerheid toch een rietje in“, zegt Dalenoord. Terpstra vervolgt door uit te leggen dat niet elke tochtige koe ook daadwerkelijk ovuleert. „Daar kun je niets aan doen, het betekent gewoon dat de koe hormonaal nog niet uitgebalanceerd is. Daar is een piek in het LH-hormoon voor nodig, en bij een gezonde koe piekt dat acht uur vóór ovulatie. Maar als de LH niet hoog genoeg piekt, ovuleert de koe niet. Dan kan de follikel doorgroeien en ontstaat een cyste.“ Om die reden betaalt drachtcontrole zich ook vrijwel altijd terug, meent hij: niet om te zien welke koeien drachtig zijn, maar juist om de cysteuze koeien eruit te pikken, of dieren met een baarmoederontsteking. Ijsboer Jan Meijer uit De Lutte vraagt wat Terpstra vindt van drachtigheidsdetectie via de melkcontrole. „Is dat wat?“ Volgens Terpstra moet je daar een beetje voorzichtig mee zijn. „Wij horen geluiden uit de praktijk dat er nog wel eens vals-positieve meldingen worden gedaan.“

Wachtkamer

Insemineren op het juiste moment is ook een cruciaal onderdeel van de vruchtbaarheid. Terpstra doceert dat een koe 24 uur na de eerste tocht ovuleert. „Als je de koe direct insemineert, moet het sperma nog naar de eileider – dat kost twee uur – en vervolgens moet het nog acht uur afrijpen. Dan ben je dus tien uur verder. Sperma blijft 24 uur levensvatbaar, dus het kan best even in die wachtkamer zitten. Dan zit het mooi klaar op het moment dat de eicel arriveert.“ Onderzoek van de Utrechtse faculteit Diergeneeskunde heeft uitgewezen dat de beste embryo's ontstaan bij inseminatie 12 tot 24 uur voor ovulatie. „Ná de ovulatie heb je nog zes uur de tijd, daarna is er niks meer van de eicel te verwachten. Dus eerder insemineren kan veel uitmaken. Als je 's ochtends een koe tochtig ziet, en de inseminator komt pas de volgende ochtend, dan ben je aan de late kant.“ „Daarom insemineer ik altijd zelf, dan ben ik niet afhankelijk van de inseminator“, zegt Arjan Coppelmans, die in Beerzerveld 160 koeien melkt. „Soms kleed ik me 's avonds na een vergadering nog even om; als ik een koe tochtig zie, insemineer ik ze. Ik hou niet van te laat.“

Jan Dalenoord
„Administratie is niet mijn sterkste punt.“

Jan Meijer
„Dracht controleren via de melkcontrole, is dat wat?“

Wichard Maassen van de Brink
„Ik zie koeien tegenwoordig langer tochtig.“

Benny Hoff
„Noteren, dan kun je bij twijfel altijd terugkijken.“

Vincent Wagenmans
„Meer aandacht geven aan mineralen jongvee.“

Arjan Coppelmans
„Niet afhankelijk zijn van inseminator.“

Maassen van de Brink heeft juist het idee dat hij zijn koeien wel eens te vroeg laat insemineren. „Ik zie de koeien tegenwoordig langer tochtig dan in het verleden. Ik laat ze daarom soms voor de zekerheid een keer extra insemineren.“

Tochtdetectie

Het percentage tochtdetectie per bedrijf verschilt ook nogal tussen de bedrijven. ▶

„Met een melkprijs van 40 cent kan iedereen wel boeren, maar met 30 cent moeten we gewoon overal wat scherper op zijn”, aldus Jan Dalenoord.

Gemiddeld wordt ongeveer de helft van alle tochten waargenomen, maar de percentages variëren van 24 tot maar liefst 87. „Als je puur op je eigen waarnemingen moet afgaan, is 50, 55 procent nog een redelijke score”, volgens Terpstra. „Werk je met hulpmiddelen voor tochtdetectie, dan moet die lat hoger liggen.” Nog twee cijfers: het aantal inseminaties per drachtigheid en het aantal inseminaties per geïnsemineerde koe. „Als daar geen verschil in zit, betekent het feitelijk dat er geen één koe wordt afgevoerd omwille van de vruchtbaarheid. Als er wel verschil is, zegt dat wat over de vruchtbaarheid.” Bij het percentage ‘drachtig na eerste inseminatie’ zit flink wat verschil tussen de bedrijven. Benny Hoff, die in Vriezenveen 100 koeien melkt, scoort hier met 11 procent het laagst. „Maar dat komt omdat wij de drachtige koeien niet noteren”, verklaart hij. Waarop Terpstra opnieuw het belang van administreren en registreren benadrukt, en tevens erkent dat drachtig verklaren niet altijd gebeurt in managementprogramma’s.

Jongvee

Ook het jongvee komt aan bod. De cijfers uit AI24 tonen aan dat er wel 115 dagen verschil zit in de leeftijd bij de eerste afkalving. Terpstra: „Gemiddeld is de afkalfleeftijd in Nederland 26 maanden, maar er zijn ook bedrijven die gemiddeld op 24 of 22 maanden zitten. En voor het moment van afvoeren maakt dat geen verschil, maar dus wel voor de levensproductie. Goede kalveropfok is daarom van belang.” Jan Meijer uit De Lutte werkt met gesekt sperma. Hij heeft 90 koeien en wil niet te veel jongvee nodig hebben. „Wij beginnen onze pinken met 13 maanden te insemineren. Is dat te vroeg?” vraagt hij. Terpstra antwoordt dat

niet de leeftijd het criterium is, maar de mate van ontwikkeling van de dieren. „Er wordt nog veel te veel naar de leeftijd gekeken en te weinig naar het gewicht en de hoogtemaat van de pink. Een borstomvang van 1,72 meter is een prima uitgangspunt. Daar is op veel bedrijven nog winst te behalen.” Om die reden is het ook goed om de voerleverancier bij de vruchtbaarheidsverbetering te betrekken, stelt Terpstra. „De voervoorzichter focust vaak op het melkvee en minder op het jongvee. Maar jonge kalveren moeten eigenlijk hetzelfde ruwvoer krijgen als de hoogproductieve koeien.”

Dat beaamt ook Vincent Wagenmans, die in Saasveld 90 koeien melkt. „Ik denk dat bij ons jongvee met name de mineralenvoorziening wel wat beter kan. Dat wordt vaak vergeten.” Wagemans heeft gemiddeld 1,9 inseminaties nodig om zijn pinken drachtig te krijgen. „Dat kan een stuk beter”, erkent hij. „Daar ga ik wat meer aandacht aan besteden. Ook Maassen van de Brink zegt dat het jongvee wat meer aandacht van de voerspecialist mag krijgen.

Pregnancy rate

Overigens verwacht de Semex-man dat binnen afzienbare tijd er nog maar gesproken zal worden over drie vruchtbaarheidskengetallen: de insemination rate (hoeveel koeien zijn er vanaf 60 + 21 dagen in principe beschikbaar voor inseminatie, en hoeveel procent daarvan wordt daadwerkelijk geïnsemineerd?) en de conception rate: hoeveel procent van die geïnsemineerde dieren wordt daadwerkelijk bevrucht? Daaruit volgt de pregnancy rate, ofwel: hoeveel procent van de voor inseminatie beschikbare koeien worden uiteindelijk drachtig verklaard? „Want 90 procent van alle inseminaties leidt

weliswaar tot een bevruchting, maar een kwart van alle embryo’s degenerereert al voor dag 10”, weet Terpstra. Tussen dag 16 en dag 42 sterft nog eens 10 tot 25 procent van alle embryo’s af, en 5 procent gaat verloren tussen dag 42 en dag 100. Na de honderdste dag komt nog 2 procent spontane abortussen voor. „Als je dus 100 tochtige koeien insemineert, leidt dat in werkelijkheid maar tot maximaal 45 kalveren die worden geboren”, rekent Terpstra voor. Conclusie: „Drachtig maken is niet het probleem, maar drachtig houden is de kunst.”

‘Rustig opvoelen’

Arjan Coppelmans vraagt aan Terpstra of er ook andere manieren zijn om dieren tochtig te krijgen, zonder ze met hormonen tochtig te spuiten. „Ga maar eens rustig die koe opvoelen”, is Terpstra’s advies. „Dat stimuleert en prikkelt de baarmoeder, waardoor de koe ook weer tochtig kan worden.” Coppelmans neemt dit advies zeker mee naar huis. De deelnemende veehouders beamen na afloop dat een van de belangrijkste verbeterpunten zit in de registratie en administratie. „Administratie is niet mijn sterkste punt”, erkent Dalenoord. „Ik zie er heel veel tochtig, maar dan schrijf ik ze niet op. Daar is nog wel wat te halen.” Dat beaamt ook Benny Hoff: „Als je alles noteert, kun je bij twijfel altijd nog even terugkijken.” Coppelmans merkt op dat bij hem de registratie ook beter kan. Daarom wil hij wifi in de stal laten aanleggen. „Dan kan ik tijdens de drachtcontrole de gegevens meteen uitwisselen met Agrovision. Nu moet ik ze vanuit Cowvision overtypen in Agrovision.” Jan Dalenoord vat het kernachtig samen: „Ja, met een melkprijs van 40 cent kan iedereen wel boeren, maar met 30 cent moeten we gewoon overal wat scherper op zijn.” ■